

ОБСЯГ ПОНЯТТЯ «НЕПРАВОМІРНА ВИГОДА» ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

ЖЕЛІК Максим Борисович - аспірант кафедри кримінального права і процесу Навчально-наукового Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»

В статті проаналізована одна з новел Особеної частини УК України – неправомірна вигода як предмет корупційних преступлень. Определен объем понятия неправомірної вигоди: денежные средства или иное имущество, преимущества, льготы, услуги, нематериальные активы.

Ключові слова: *неправомірна вигода, грошові кошти, інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи.*

Постановка проблеми

Однією з найгостріших проблем сучасного українського суспільства, на вирішення якої спрямовуються неабиякі зусилля, є проблема подолання корупції. Проблема корумпованості влади в оцінках наших громадян виступає навіть більш гостро, ніж традиційно болючі для українського суспільства високі рівні цін, безробіття та ріст злочинності. На міжнародному рівні Україна також користується репутацією однієї із найкорумпованіших держав світу. Це також підтверджено авторитетними міжнародними та національними дослідженнями.

У зв'язку з цим Верховна Рада України прийняла низку законів на запобігання та протидію корупції, які вносять зміни, зокрема, до Кримінального кодексу України (далі – КК України). У результаті таких змін українська юридична термінологія поповнилась новими термінами, серед них – «неправомірна вигода», за одержання якої

передбачена кримінальна відповідальність. Таке нововведення отримало як підтримку, так і гостру критику. Зокрема, віднесення послуг, пільг чи переваг нематеріального характеру до предмету складу злочину, передбаченого ст. 368 КК України, а саме «неправомірної вигоди» ускладнює, а то й унеможлиблює визначення значного, великого та особливо великого розміру такої вигоди, оскільки такі поняття лише вносять плутанину та ускладнюють роботу правозастосовних органів у частині доказування наявності кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак [1, с. 45].

Стан дослідження

Проблемою корупції, шляхами її подолання та протидії займався не один десяток вчених, серед них: І.В. Бантишев, А.В.Гур'єва, З.Б. Демичева, З.Б. Живко, Т.В. Заварза, А.А. Карпенко, С.Я. Коненко, В.В. Лисенко, М.В. Маринюк, М.І. Мельник, Ю.П. Мірошник, В.Л. Ортинський, С.П. Пилипчак, О.Й. Хомин, В.А. Щербань та ін. Водночас, вважати дослідження цієї проблематики вичерпним неможливо, оскільки у контексті реформування національного законодавства виникають питання, що потребують наукового осмислення та аналізу.

Тому основним **завданням цієї статті** є визначення обсягу поняття неправомірної вигоди за кримінальним правом України.

Виклад основних положень

Аналіз КК України засвідчує, що поняття неправомірної вигоди є родовим, оскільки охоплює нерозривно пов'язані між собою склади злочинів, а саме: підкуп працівника державного підприємства установи чи організації (ст. 354 КК України), прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України), підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368-3 КК України), підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4 КК України) пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України), зловживання впливом (ст. 369-2 КК України), провокація підкупу (ст. 370 КК України).

Характеристикою будь-якого поняття, у тому числі неправомірної вигоди, є його обсяг – клас предметів, кожен з яких має ознаки, зафіксовані у такому понятті [2, с. 11, 13-14]. І.В. Красницький та Л.С. Щутяк справедливо відзначають, що «сукупність предметів, що становлять обсяг поняття, може складатися з одного або декількох елементів. У випадку, коли обсяг поняття включає декілька елементів, вони (елементи) утворюють групи, що мають певні властивості (ознаки), за якими ці групи розрізняються. Такі групи утворюють види поняття» [3, с. 70].

Слід зазначити, що у КК України міститься пряма вказівка на види неправомірної вигоди. Так, аналіз примітки до ст. 364-1 КК України засвідчує, що неправомірна вигода включає в себе грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав. Звідси випливає, що зміст «неправомірної вигоди» розкривається завдяки бланкетності диспозиції статті, яка відсилає до іншогогалузевих нормативних припису. Відповідно іншогогалузевий нормативний припис не має самостійного кримінально-правового значення, його дія забезпечується лише єдністю з кримінально-правовою нормою» [4, с. 29].

Окрім цього, у примітці до ст. 368 КК України закріпленій критерій неправомірної вигоди – у значному, великому та особливо великому розмірах. Зокрема, неправомірною вигодою у значному розмірі вважаються грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що їх без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, на суму, що перевищує сто неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, у великому розмірі – на суму, що перевищує двісті неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, в особливо великому розмірі – на суму, що перевищує п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (примітка до ст. 368-2 КК України).

Неправомірна вигода згідно із приміткою до ст. 354 КК «Підкуп працівника державного підприємства, установи чи організації» – грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, що перевищують 0,5 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян, або нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав.

Почнемо з того, що у відповідності до ч. 1 ст. 192 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) грошові кошти є різновидом майна, від розміру яких залежить кваліфікація злочину та які виступають законним платіжним засобом, обов'язковим до приймання за номінальною вартістю на всій території України (грошова одиниця України – гривня). Вони можуть перебувати як у готівковій, так і в безготівковій формах. Окрім того, може використовуватись також іноземна валюта (іноземні грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, металевих монет, що перебувають в обігу та виступають законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави) [5, с. 7]. Прикладом, коли грошові кошти виступають різновидом неправомірної вигоди, є вирок Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська. Так, підсудний, будучи викладачем ТОВ «Голда-2012», з корисливих мотивів, реалізуючи свій раптово виниклий злочинний намір, висловив сво-

їм слухачам протиправну вимогу передачі йому грошових коштів у сумі 2000 гривень за успішну здачу екзаменів, повідомивши їм про те, що у разі не передачі йому вказаних грошових коштів, вони не зможуть успішно скласти іспити та отримати посвідчення водія. Таким чином, підсудний своїми діями створив умови, за яких потерпілий, який був одним із слухачів групи ТОВ «Голда-2012» по проходженню навчання в якості водіїв транспортних засобів, вимушений був погодитися на передачу викладачеві протиправної вигоди у розмірі 2000 гривень. Суд дійшов до висновку, що органом досудового розслідування дії винного правильно кваліфіковані за ч. 4 ст. 354 [КК України](#), оскільки мало місце одержання працівником підприємства, який не є службовою особою, неправомірної вигоди за вчинення будь-яких дій з використанням становища, яке він займає, поєднане з використанням неправомірної вигоди [6].

Наступним видом неправомірної вигоди є майно, яке відповідно до «Конвенції ООН проти корупції» від 31 жовтня 2003 р (п. d ст. 2) трактується як будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені в речах або в правах, а також юридичні документи або активи [7]. Окрім того, у ст. 190 ЦК України майно розглядається як неспоживна річ чи сукупність речей, а також майнові права та обов'язки [8]. Прикладом, коли майно виступає різновидом неправомірної вигоди, є вирок Шосткинського міськрайонного суду Сумської області. Так, підсудний, займаючи посаду молодшого інспектора нагляду відділу безпеки та охорони, тобто будучи службовою особою правоохоронного органу, умисно, з корисливих мотивів, зловживаючи владою і службовим становищем всупереч інтересам служби, 08.01.2011р., за винагороду у вигляді предмету мобільного телефону, заніс на територію, яка охороняється ШВК №66 в натільній білизні для передачі засудженому заборонений предмет мобільний телефон «Нокія 6080», але біля 14 години був затриманий працівниками оперативного відділу ШВК №66 перед передачею забороненого предмета засудженому, тому в подальшому не отримав обіцяного телефону

з причин, які не залежали від його волі. Дії підсудного отримали кримінально-правову оцінку за ст.ст. 15 ч.3 – ст. 368 ч.1 [КК України](#), оскільки він вчинив незакінчений замах на одержання службовою особою неправомірної вигоди [9].

Слід зазначити, що поняття «переваги» трактується як особливі привілеї, що створюють додаткові можливості для конкретних осіб, які вигідно відрізняють їх від інших [10, с. 797]. Натомість, «пільги» встановлені законодавством для різних категорій осіб і полягають у звільненні їх від певних обов'язків, або у наданні додаткових можливостей майнового чи нематеріального характеру [11]. У свою чергу, виділяють такі види пільг, як: соціально-трудова, соціально-побутова, житлово-комунальна тощо.

У п. 17 ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів» вказується, що послугу слід розглядати як діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб [12]. Так, для прикладу при наданні послуги матеріального характеру у випадку одержання службовою особою майна, яке фактично коштує двадцять тисяч гривень, за ціною вісім тисяч гривень, неправомірна вигода, яка повинна враховуватися при кваліфікації злочину, становитиме дванадцять тисяч гривень.

Останнім видом неправомірної вигоди є нематеріальні активи, а зокрема: право власності на результати інтелектуальної діяльності, у тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності (інтелектуальної власності), право користування майном та майновими правами платника податку в установленому законодавством порядку, у тому числі набуті в установленому законодавством порядку права користування природними ресурсами, майном та майновими правами (пп. 14.1.120 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України).

У подальшому необхідно з'ясувати, чи охоплює обсяг поняття «неправомірна вигода» поняття «подарунок». У ч. 2 ст. 23 За-

кону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 № 1700-VII вказується, що особи можуть приймати подарунки, які відповідають загально визначеному уявленню про гостинність, якщо вартість таких подарунків не перевищує одну мінімальну заробітну плату, встановлену на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки [13]. Звідси випливає, що подарунки не охоплюються поняттям неправомірної вигоди (за умови, якщо вартість таких подарунків не перевищує одну мінімальну заробітну плату або ж сукупна вартість отриманих від однієї особи (групи осіб) подарунків протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів). У цьому випадку також слушною є думка М. І. Хавронюка, який вважає, що оскільки законодавець прямо не передбачив відповідальність за одержання подарунка, не зазначив, що подарунок є видом неправомірної вигоди, то слід вважати, що такі дії не є кримінально-караними [14, с. 289].

Висновки

Таким чином, проведений аналіз засвідчує, що неправомірна вигода є складним системним поняттям, що поєднує велику кількість різних термінів, усвідомлення змісту яких є можливим завдяки аналізу законодавства, а також кримінально-правової літератури.

Література

1. Киричко В. М. Кримінальна відповідальність за корупцію / В. М. Киричко. – Х. : Право, 2013. – 424 с.
2. Тростюк З.А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України [Текст] : дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Тростюк Зоя Аполлінаріївна; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2000. – 315 с.
3. Красницький І.В. Щутяк Л.С. Відповідальність за замах на злочин за кримінальним правом України: монографія

/ І. В. Красницький, Л. С. Щутяк. – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – 224 с.

4. Яремко Г. З. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України / Г. З. Яремко. – Львів : Б.В., 2010. – 408 с.

5. Особливості розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою [Текст] : метод. рек. / [Чернявський С. С., Вакуленко О. Ф., Толочко О. М. та ін.]. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2014. – 67 с.

6. Вирок Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 5 травня 2015 року. Справа № 201/5153/15-к [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43979658>

7. Конвенція ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 р. (підп. від імені України 11 груд. 2003 р., ратифік. 18 жовт. 2006 р., набр. чинності для України 1 січ. 2010 р.) // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 10. – Ст. 506.

8. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV // Верховна Рада України : [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу : [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15\(23.01.2014\)](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15(23.01.2014)).

9. Вирок Шосткинського міськрайонного суду Сумської області від 07.04.2011 р. Справа № 1-179/11 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/>

10. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х.:Право, 2013. – Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 2013. – 1040 с.

11. Науковий висновок щодо способу застосування Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» від 21 лютого 2014 року - № 746-VII – [Електронний ресурс]: Режим доступу – <http://pravo.org.ua/2011-07-05-15-26-55/2011-07-22-11-16-35/1639-naukovy-i>

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізована одна з новел Особливої частини КК України – неправомірна вигода як предмет корупційних злочинів. Визначено обсяг поняття неправомірної вигоди: грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи.

vysnovok-shchodo-zastosuvannia-zakonu.html

12. Про захист прав споживачів [Електронний ресурс] : Закон України від 12 трав. 1991 р. № 1023-ХІІ // Верховна Рада України : [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (23.01.2014)

SUMMARY

In the article has analyzed one of the stories of the Criminal Code of Ukraine – undue advantage as a matter of corruption crimes. Defined scope of the concept of illegal benefit, cash or other property, advantages, benefits, services, intangible assets.

13. Про запобігання корупції [Електронний ресурс] : Закон України від від 14.10.2014 № 1700-VII // Верховна Рада України : [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page2>

14. Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» / М. І. Хавронюк. – К. : Атіка, 2011. – 424 с.